

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Манжули Андрія Анатолійовича на дисертаційне дослідження Хачатурян В. Х. на тему: «Податкова система України: зарубіжний досвід та українська практика» на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення поданих Хачатурян В. Х. матеріалів дисертації, анотації, вступу, висновків, а також ознайомлення з науковими публікаціями за обраною темою дає підстави стверджувати, що дисертантом проведено ґрунтовний науковий аналіз обраної проблематики, виявлено новизну опрацьованих питань, сформульовано наукові положення, узагальнення та висновки, що виносяться на захист. Можна констатувати, що здобувач досяг поставлених перед собою цілей, роботу виконав на високому науковому та методологічному рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується за основними параметрами, які висуваються до дисертацій за спеціальністю 081 «Право».

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Виконана Хачатурян В. Х. дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є своєчасною в умовах реформування податкової системи України, зумовленого євроінтеграційними процесами, воєнним станом і необхідністю післявоєнного відновлення економіки. Тема дослідження характеризується високою актуальністю, має теоретичне та практичне значення, про що дисертант переконливо вказує у вступній частині роботи.

Оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, варто зазначити, що його тема є актуальною для вдосконалення податкової політики України. Автор слушно акцентує на тому, що податкова система є найдієвішим інструментом державного регулювання соціальних та економічних процесів, а її реформування необхідне для створення сприятливого інвестиційного клімату, особливо в умовах воєнного стану, спричиненого повномасштабним вторгненням росії 24 лютого 2022 року. Здобувач

підкреслює ключові недоліки вітчизняної податкової системи, зокрема нестабільність законодавства, складність оподаткування, високі корупційні ризики, лояльність законодавства до податкових правопорушень і домінування непрямих податків. Актуальність роботи посилюється її відповідністю Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, а також необхідністю адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу, передбачених Угодою про асоціацію (ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014).

Оцінка змісту, структури та методології дисертації

Достовірність положень дисертації, у яких конкретизовано наукову новизну, забезпечується обґрунтованими посиланнями на наукові праці українських (Л. К. Воронова, Д. О. Гетманцев, М. П. Кучерявенко та ін.) і зарубіжних учених (Ф. Бейкер, К. Макконел, Дж. С. Міль та ін.), а також використанням широкої джерельної бази (145 найменування), включаючи нормативно-правові акти, статистичні дані та аналітичні звіти. У дисертаційному дослідженні Хачатурян В. Х. вдало сформульовано теоретичні положення, зокрема актуальність теми, мету і завдання, об'єкт (суспільні відносини у сфері оподаткування) і предмет (правові норми, що регулюють формування та функціонування податкової системи України) дослідження. Аналіз змісту дисертації свідчить, що сформульовані мета і завдання дослідження повною мірою досягнуті.

Не викликають зауважень хронологічні межі дослідження, що охоплюють період від 1991 року до сучасності, з акцентом на період воєнного стану починаючи з 2022 року. Автору вдалося знайти раціональну структуру дослідження. Дисертація складається з анотації, трьох розділів із шістьма підрозділами, висновків та списку використаних джерел. Виклад змісту є логічним і послідовним.

Дисертація складається зі вступу, у якому обґрунтовано актуальність теми, наголошено на її зв'язку зі Стратегією розвитку НАПрН України на

2021–2025 роки та науковими темами Навчально-наукового інституту міжнародних відносин і права («Тенденції розвитку сучасної правової можливості в умовах інтеграційних процесів», № 0120U100413; «Сучасні виклики міжнародно-правових відносин і роль України у формуванні світового правопорядку», № 0122U100743). Автор чітко визначає мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, ґрунтовно характеризує методологічну основу, формулює наукову новизну та викладає основні положення, що виносяться на захист. Вдало визначено наукове й практичне значення результатів, вказано на їх апробацію та публікації.

У першому розділі «Податкова система України в системі європейської інтеграції та воєнного стану» проаналізовано етапи становлення податкової системи України, її сучасний стан і адаптацію до умов воєнного часу, що дозволяє простежити еволюцію системи в контексті ринкових реформ. Другий розділ «Податкові системи зарубіжних країн та принципи їх трансформації для України» присвячений порівняльному аналізу податкових систем країн ЄС, США, Канади, Сінгапуру та Південної Кореї. До здобутків здобувача можна віднести узагальнення зарубіжного досвіду, що вводить у науковий обіг цінний матеріал для адаптації в Україні. Третій розділ «Напрями впровадження зарубіжного досвіду функціонування податкової системи в Україні та шляхи її адаптації в умовах воєнного стану» містить пропозиції щодо диференціації податків, надання пільг і посилення контролю за ухиленням від оподаткування. Усі розділи органічно взаємопов'язані та мають внутрішню логіку викладу матеріалу.

Дисертація виконана з використанням юридичної термінології, відповідних правових понять і збалансованою структури щодо розкриття теоретичного та практичного матеріалу. Вона містить фаховий аналіз нормативно-правових актів і заповнює прогалини в науці фінансового права. Дослідження завершується логічними та аргументованими

висновками, які мають узагальнюючий характер і містять рекомендації для вдосконалення податкової системи України.

Основні положення і висновки в опублікованих працях здобувача

Основні положення і висновки дисертаційного дослідження викладені здобувачем у шести наукових публікаціях, які відповідають темі дослідження.

Усі публікації виконані здобувачем одноособово, відповідають вимогам до фахових видань і конференційних матеріалів, повною мірою відображаючи результати дослідження. Анотація дисертації оформлена відповідно до чинних вимог і розкриває основні положення роботи.

Наукова новизна положень і висновків дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертації Хачатурян В. Х. надає підстави для констатації, що вона є одним із перших комплексних досліджень правового регулювання податкової системи України з урахуванням зарубіжного досвіду, виконаних крізь призму людиноцентристської ідеології. Наведені у вступі положення коректно сформульовані та є новими, обґрунтовано структурованими за рівнем новизни, визначеним здобувачем термінами «уперше», «удосконалено», «дістали подальшого розвитку». Основні елементи новизни включають:

1. **Уперше** систематизовано чинники стагнації податкової системи України, зокрема нестабільність правового регулювання, відсутність диференціації прямих податків, слабе регулювання податкових канікул і зловживання спрощеною системою оподаткування.

2. **Уперше** здійснено аналіз правового регулювання оподаткування в умовах воєнного стану, обґрунтовано необхідність зменшення податкового навантаження для адаптації економіки.

3. **Удосконалено** положення щодо впровадження прогресивних моделей оподаткування країн ЄС, зокрема диференціації податків, пільг для видобувної галузі, енергозберігаючих технологій і соціальних проєктів.

4. Набули подальшого розвитку підходи до адаптації досвіду країн із високим рівнем інвестиційної привабливості (Сінгапур, Південна Корея), зокрема щодо стимулювання добropорядних платників і викорінення корупції в податкових органах.

Дискусійні питання і зауваження. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Хачатурян В. Х., разом з тим, не можна не звернути увагу на деякі висновки та твердження, що потребують уточнення чи додаткової аргументації:

1. У підрозділі, присвяченому правовому регулюванню податкової системи України, доцільно було б чіткіше розмежувати повноваження центральних і місцевих органів влади щодо встановлення податків і зборів, що могло б поглибити аналіз дворівневої структури оподаткування.

2. Пропозиція щодо надання податкових канікул для інвесторів у гуманітарні та соціальні проекти потребує деталізації критеріїв їх надання, щоб уникнути можливих зловживань чи суб'єктивного підходу в правозастосуванні.

3. У розділі, присвяченому воєнному стану, варто було б додатково проаналізувати вплив частих змін до Податкового кодексу України на правову визначеність і довіру платників податків до податкових органів.

4. Здобувачу доцільно було б зазначити використання формально-логічного методу в методологічній основі дослідження, оскільки аналіз структури податкових систем і їх правового регулювання, судячи зі змісту роботи, частково базується на цьому методі.

Усі зазначені зауваження жодною мірою не знижують загальної позитивної оцінки представленого дисертаційного дослідження. У роботі на високому науковому рівні розглянуто складні правові проблеми, обумовлені темою, і висуваються цікаві наукові пропозиції.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, у якому відображені власні ідеї та напрацювання автора, що дозволило вирішити поставлені завдання. Робота

містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані ідеї та положення науковців мають відповідні посилання і застосовані для підкріплення ідей автора.

Загальний висновок. Дисертація Хачатурян В. Х. на тему «Податкова система України: зарубіжний досвід та українська практика» є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертантом у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертаційне дослідження містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора.

Дисертаційна робота за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, теоретико-правовим і практичним підґрунтям відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.). Її автор, Хачатурян В. Х., заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри права та правоохоронної діяльності

Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка

Андрій МАНЖУЛА

Підпис Андрія МАНЖУЛИ засвідчую:

Ректор Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка

доктор юридичних наук, професор

Євген СОБОЛЬ

